

Диференційоване сприймання форми букви першокласниками під час навчання письма

Прищепа О.Ю., канд.пед.наук,
старший науковий співробітник
відділу початкової освіти Інституту
педагогіки НАПН України

В Україні, починаючи з 2011 року в законодавчі та нормативно-правові документи введено зміни щодо забезпечення інклюзивної освіти. До 1 класу приходять дві категорії дітей УТР (учні з типовим розвитком) і УООП (діти з особливими освітніми потребами: з порушенням опорно-рухового апарату, слуху, зору, із затримкою психічного розвитку, розумовою відсталістю). Це вимагає від учителя відповідних перебудов у навчальному процесі, зокрема і в такій складній діяльності, як навчання письма.

Диференційований підхід до навчання письма є одним із факторів, який стане щоденною допомогою як учителеві, так і учневі. Відомо, що навчання письма є складним, але усвідомлюваним процесом, якщо він відбувається з поетапною підготовкою дітей. Підготовка може бути загальна і конкретна. Останнє стосується диференційованого сприймання учнями форми букви, яка підлягає написанню. У методиці під час навчання письма букви часто використовуються одні й ті ж прийоми для всього класу: порівняння рукописної форми букви з друкованою формою, розгляд елементів рукописної букви, зображення її складників і врешті письмо самої букви.

Без сумніву, такі прийоми важливі й ефективні. Однак вони не завжди дають ту **якість** письма, яку необхідно одержати. А одержати нам потрібно розбірливу форму рукописної букви за найменших психофізичних зусиль. Ми знаємо, що в буквах багато спільних елементів, але для дитини, яка тільки починає писати, кожна буква - нова, навіть тоді, коли ми в ній показали схожі елементи в уже вивчених буквах. І це тому, що кожна буква

має свої відмінності в розташуванні в рядку, в початку письма вже знайомого їй з інших букв елемента.

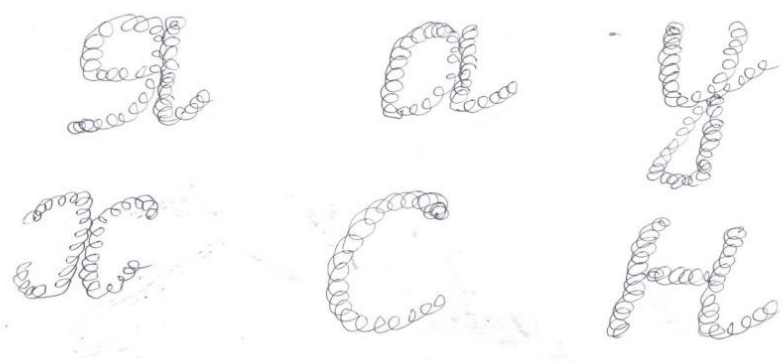
Візьмемо, для прикладу, рукописні рядкові букви **о** і **б**. В основі вони мають один і той же елемент - овал, однак часто буква **б** спотворюється в овалі, в переході на наступний елемент. Дитина бачить знайомий елемент, але буква їй здається зовсім новою, бо є ще один, на який зоро-руховий контроль не налаштований, тобто не підготовлений. Отже, необхідна диференційована додаткова робота щодо навчання дітей правильному й безпомилковому **сприйманню форми** кожної букви і письму її в рядку зошита.

Наведемо кілька прикладів різних графічних помилок і поради щодо їх запобігання. Звернімо увагу на такі графічні помилки, як початок письма букви з протилежного боку, «дзеркальне» її зображення. Переважно вони у дітей, яким було **відведено недостатньо часу** для засвоєння форми букви і її складників. До них же відносяться й лівші. Якщо вчасно не надати допомоги, дитина врешті, з метою спрощення письма, почне заміняти ці букви друкованими і звісно ніколи не навчиться їх поєднувати з наступною. Це позначиться на швидкості письма, вона уповільниться.

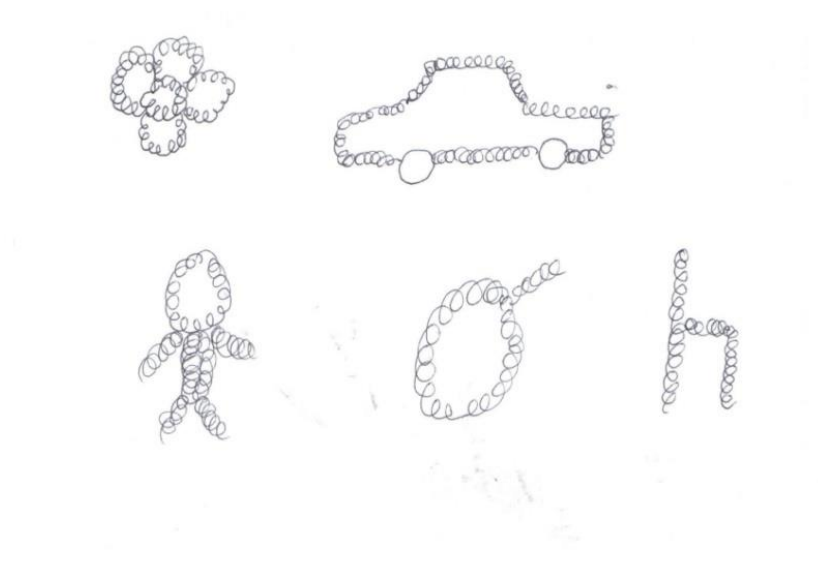
Учень не встигатиме виконувати письмову роботу на уроці і за це не любитиме письмо не тільки на уроках мови, а на всіх уроках, де потрібно писати. Для таких дітей **всі букви-зразки в рядку** варто позначати стрілочками (звідки і куди ведеться елемент), а початок письма кожної букви - крапкою. Деякі навчальні посібники вже запровадили ці позначки, але не зовсім продумано. Подають їх або тільки на великому зразку, або на першій букві в рядку. Однак цього таким дітям недостатньо. Пишучи наступну букву самостійно, без нагляду дорослого, дитина допускає знову й знову таку помилку. І навіть не сумнівається в написаному.

Щоб безпомилково писати букву їм варто вправлятися певний час у письмі **букви різного розміру на чистому аркуші без додаткових, допоміжних, відволікаючих ліній, малюнків під контролем учителя**

(батьків) за **кожним новим** зображенням однієї й тієї ж букви. За такого підходу дитина легше усвідомить форму букви і порядок письма її елементів. Щоб упевнитись в тому, що учень запам'ятав форму букви, початок і послідовність її письма можна запропонувати на чистому аркуші зобразити її петлями:

Одночасно дитина відпочиває від напруженої роботи й розвиває творчі здібності. Пізніше вона вже сама пропонує зображувати петлями (дрібними квіточками, окремими рисочками) не тільки букви, а й різні предмети:

Такий спосіб зображення виучуваної букви, предмета не тільки зберігає в пам'яті форму, початок її письма, а й розвиває самоконтроль, зосередженість, дрібні рухи, а головне - уміння **програмувати наступний**

42

Склади букви з елементів.

l+l+l

c+j

l+j+l+

c+j+l

l+r+z

o+j

r+l+z

v+j

Сорок перша

41

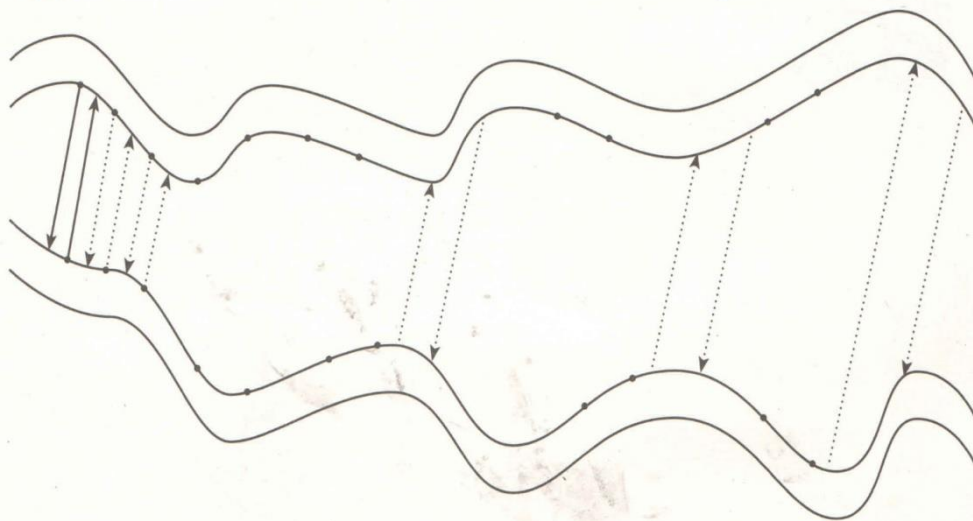
Деякі діти пишуть букву в рядку, виводячи елементи за його межі. Таке письмо дратує саму дитину.

Тут можуть бути різні причини: недорозвинений окомір, відсутність самоконтролю, око не встигає контролювати рух руки. Для таких дітей також потрібно практикувати роботу з буквою на **нелінованому папері, без обмежувальних ліній**, привертаючи увагу дитини, під час письма букви, до однакової висоти елементів.

Вивід учнем елемента за межі рядка, недописування до рядкової лінії - упущення підготовчого періоду, не на ті уміння була спрямована робота. Тож у букварному періоді таким дітям одночасно з письмом букв варто пропонувати завдання типу:

13

З'єднай стрічки за зразком: згори вниз, знизу вгору.

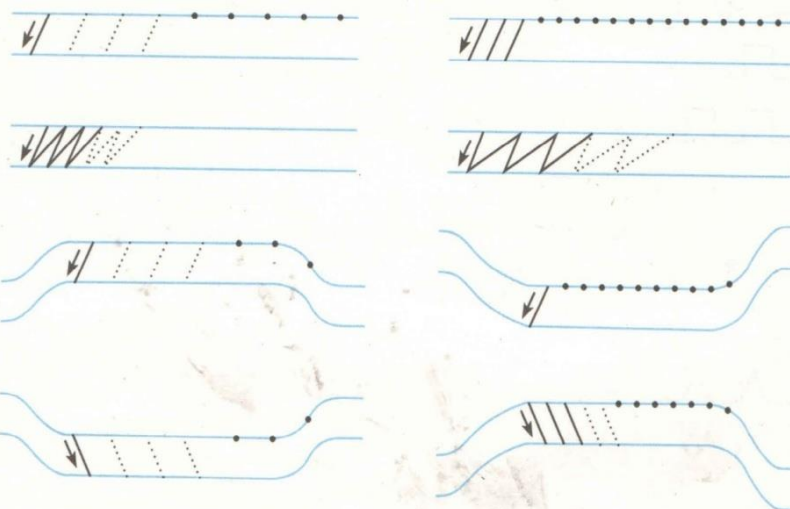

16

Шістнадцята

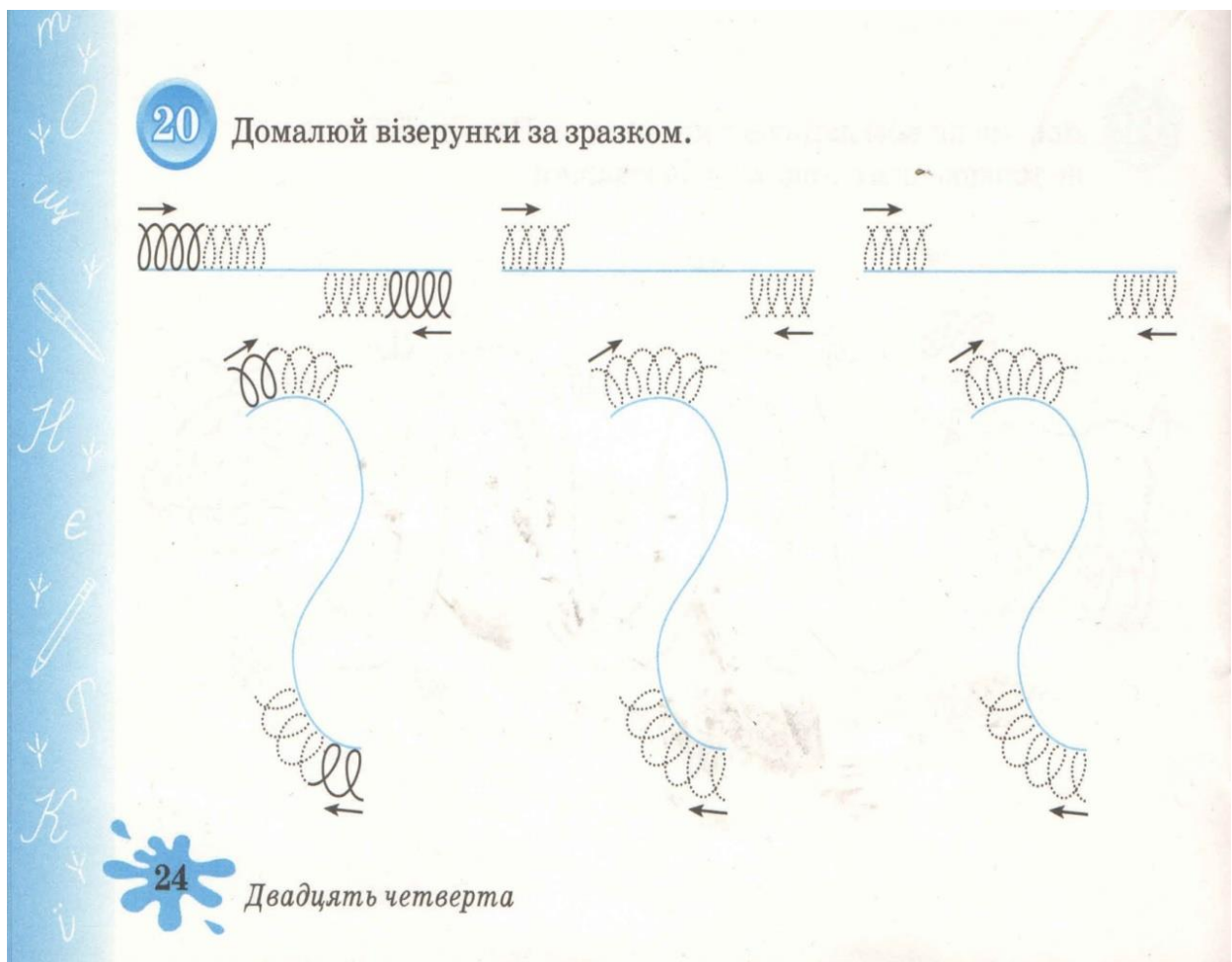
16

Домалюй похилі лінії на однаковій відстані за зразком.

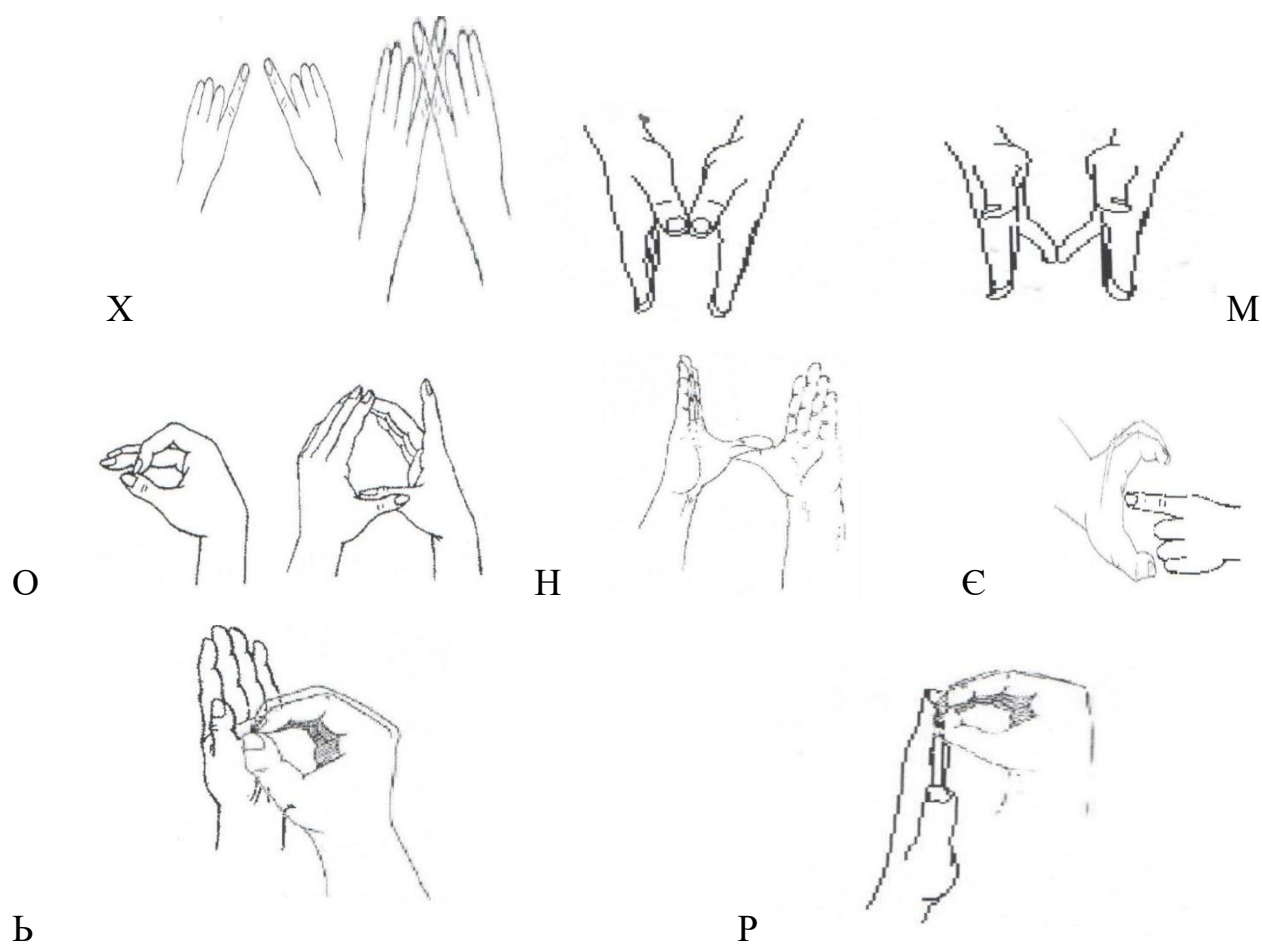
20

Двадцята

Важливо саме у процесі виконання завдання кілька разів сказати дитині, щоб вона **не поспішала** і тільки **торкнулась** елементом опорної лінії, а не переходила за неї. Дітям зі слабким зором варто жирніше навести нижню і верхню лінії основного рядка графічної сітки зошита. Деякі діти **неправильно сприймають елементи в букві**, точніше параметри і тому відтворюють їх **то ширшими, то вужчими**. Стабілізувати розмір елементів у букві може спеціальна розліновка. Наприклад, письмо букв у **густій графічній сітці**, починаючи від збільшеного її розміру до розміру рядка. Така сітка допоможе проконтролювати дитині свої рухи під час зображення елементів. Вправлятись з буквою у такій сітці потрібно до того, як почати писати безпосередньо у звичайному (сітка № 1) рядку сторінки зошита. Не варто зловживати такою сіткою, це гальмує розвиток самоконтролю.

Якщо до класу прийшов учень з **високим ступенем розбалансування уваги**, звісно сприймання нової букви ним буде відбуватися неповноцінно. Дитина може пропустити якісь настанови вчителя відносно письма букви і тому почнуться проблеми. Для таких дітей треба обов'язково проводити роботу в першу чергу таку, яка б викликала інтерес, допомагала зосередити увагу. Наприклад, у малюнок якогось предмета вписувати виучувану букву спочатку одну великого розміру, потім - кілька букв меншого й ще меншого і нарешті такого розміру, як висота рядка. Можна робити це в малюнках самого учня. Після чого пропонувати письмо її в зошиті. Добре зосереджує увагу учнів, розважає й одночасно заспокоює, спрямовує їх на роботу різноманітне вправлення з пальчиками, особливо складання з них форми букви:

Таке завдання учні можуть виконувати в парі.

Звертаємо увагу на те, що причиною неправильного відтворення букви у письмі може бути звичайна ручка, тобто та, якою пише учень. Точніше **форма ручки**. Незручна форма ручки спонукає учня постійно переміщувати по ній пальці, що вадить письму, а саме змінює форму і висоту складників букви. Тому перше й найпростіше - спробуйте **замінити дитині ручку**. Учень старається вмістити букву в межах графічної сітки і при цьому сильно стискає ручку, тисне на папір, чим перенапружує всі м'язи руки. Це ще й через те, що дитина не вміє **вільно тримати ручку**. Її цьому ніхто не навчив. Руку учня вправляли в ліпці з пластиліну, вирізуванні фігур з паперу, зав'язуванні шнурків, а в правильному триманні ручки – не тренували, навіть не виконували методичну настанову: вкласти особисто **кожній** дитині ручку в руку.

Робити це потрібно, бо ручка разом з рукою під час письма виконує задані тонкі рухи, відмінні від тих, що під час малювання. І, якщо вона неправильно розташована в руці, незручна за формою, то шкодить відтворенню тонких рухів пальців, без того ще не зовсім готових до письма. Отже ми маємо навчити дитину вільно пересувати по ручці пальчики, перевертати її, качати в долоні, коливати між вказівним і середнім пальцями, середнім і безіменним і т.д. і повертатися на своє місце (тримати трьома пальцями) самостійно, без допомоги другої руки. Саме **різноманітні вправляння з ручкою** розвиватимуть **спритність** пальчиків, яка нам так необхідна під час **письма**. Виконувати вправляння з ручкою варто недовго і тільки під наглядом вчителя.

Література

1. «Тренажер правопису». Формування графічних та орфографічних навичок. 1 клас./О.Ю.Прищеп.-К.:Видавничий дім «Освіта»,2017.-72с.
2. Зошит для підготовки до письма ліворуких і праворуких дітей. Друга частина./О.Ю.Прищеп та ін.-К.:Грамота.2010.-48с.

